

Łódź, dn. 04.03.2024r.

dr hab. inż. arch. Robert Sobański, prof. uczelni
Wydział Sztuk Projektowych
Instytut Architektury Wnętrz
Pracownia projektowania wnętrz w obiektach historycznych
Akademia Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego
w Łodzi

Recenzja w sprawie postępowania o nadanie stopnia doktora habilitowanego
w dziedzinie sztuki w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki Pani
dr Małgorzacie Annie Szandale, wszczętego w dniu 7 czerwca 2023r.

Analiza i ocena przedstawionej dokumentacji

Dr Małgorzata Anna Szandała, absolwentka Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach.
Od 2002r freelancer'ka realizująca zadania z zakresu Grafiki Projektowej dla organizacji
Pozarządowych, Instytucji Państwowych i prywatnych firm. Poczucie niepewności związane
z charakterem wykonywanej pracy, odczucia, „jak pisze autorka” - przetrwanie, niewątpliwie
znalazło swoje odbicie w Jej późniejszej twórczości i podejmowanych tematach.

Pierwsza dekada twórczości Autorki to okres trudny egzystencjonalnie, wypełniony
podróżami [Austria, Szwajcaria, Walia, Norwegia...], doświadczeniami artystycznymi
zgłębiającymi zagadnienia mobilności i nomadyzmu. Te lata to również ciągłe poszukiwania
możliwości dalszego, własnego rozwoju, potęgującego wewnętrzny imperatyw Autorki,
odrzucający materialny aspekt dzieła i prowadzący do działań efemerycznych związanych
z przestrzenią, doświadczeniami i miejscami.

Kontekst właściwości, historia miejsca, ich ulotność- stały się narzędziem, za pomocą którego Autorka opisuje rzeczywistość i o niej opowiada. Tekst obok formy jest dla Autorki nie tylko komplementarnym wyjaśnieniem, ale wręcz integralną częścią Jej pracy.

„Kaźde działanie artystyczne traktuję jako metodę poznawczą, badawczą. Sztuka jest dla mnie dyscypliną, w której wymyślając własną metodologię, mogę zbadać interesujące mnie zjawiska i dać im odpowiednią formę opisu. Jest to reżim inny niż naukowy, dużo bardziej giętki, jednak podobnie jak nauka, dostarczający narracji, nadających rzeczywistości jakiś uchwytne sens. Chętnie korzystam z tego, co już istnieje, co zostało przez kogoś wytworzone (...) czy wręcz fragmentów prac innych twórców, a także opisów wydarzeń i tekstów – faktów historycznych, które stanowią dla mnie twórczą tkanę. Tworzenie jest przede wszystkim pracą intelektualną.”

Powyższe, zacytowane słowa Autorki są bardzo precyzyjnym opisem tęsknot, działań artystycznych, definiując Jej artystyczny świat jako przede wszystkim pracę intelektualną.

Rok 2011 to rozpoczęcie pracy w Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach, gdzie przez kolejne lata obserwujemy ciągły rozwój i nieustające poszukiwania zwieńczone złożeniem Pracy Doktorskiej i uzyskaniem w roku 2016 stopnia doktora sztuki w dyscyplinie artystycznej: sztuki piękne, nadany uchwałą Rady Wydziału Artystycznego Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach o tytule „Schrony przeciwatomowe i słowniki. Językowa przestrzeń publiczna jako rodzaj heterotopii. Performatywna funkcja języka: symboliczna przemoc językowa i symboliczne metody obrony” – cykl prac site-specific oraz powiązany z nimi cykl 20 esejów, pod opieką promotora prof. Andrzeja Tobisa.

Pobyt w Brnie (Brno Artist In Residence Program) to rozpoczęcie pracy nad projektem przedstawionym jako Osiągnięcie w prezentowanej Rozprawie Habilitacyjnej pt.

„A Rehearsal of a Medicine Man” („Próba szamana”).

Podejmując próbę obiektywnej oceny powyższego dzieła, a także całej twórczości Autorki, należy powrócić do pracy nad doktoratem, w którym Autorka pogłębia swoje wieloletnie już wówczas badania artystyczne nad przestrzenią i językiem. Świadomość konieczności ciągłych poszukiwań prowadziło do mocniejszego zagłębiania się w te pojęcia, pozostając w fazie działań konceptualnych, nawiązujących do lat 70-tych, a nawet kontekstualnych.

To także próba poszukiwań pojedynczych kontekstów wyczuwanych intuicyjnie, związanych z czasem, przestrzenią, językiem jako wymiar większej opowieści obejmującej szersze obszary jej historii jako próba balansowania między mitem a faktem. Ciekawym, i nie bez znaczenia, jest przywołanie przez Autorkę koncepcji heterotopii Michela Foucault mówiąca o przestrzeni niejednorodnej, opisywanej wieloma wyznacznikami definiującymi tę przestrzeń. Równolegle Autorka pogłębia pojęcia dotyczące języka i jego performatywnego wymiaru. Studia nad pracami między innymi: Judith Butler, Paul'a Virillio, James'a Hillman'a i wielu innych, pozwoliły do zdefiniowania metod interpretacyjnych dla procesów, które jak pisze Autorka „...wreszcie mogły być uchwytno=opisywalne”.

Udział w rocznym seminarium prof. Andrzeja Ledera, stanowiącym o europejskiej świadomości w okresie powojennym i współcześnie, badania tekstów i dzieł zarówno filozoficznych jak i literackich, opisujących procesy dokonujące się w świadomości społecznej, stały się podstawowym „podkładem” dla dalszej pracy autorskiej. Wielowątkowość poruszanych przez Autorkę tematów wraz z ciągłym poczuciem ich niewyczerpania, pełne odniesień, dygresji i odgałęzień, stają się swoistą „obsesją” Autorki. Ciągłe poszukiwanie znaczeń, próba budowania nowej narracji, poruszanie się na marginesach tego co już istnieje – w pełni opisuje poszukiwania artystyczne i emocjonalne Autorki. Nie bez znaczenia jest także wiara w fikcję literacką, artystyczną, które to z równoległym postrzeganiem przeszłości i przyszłości mogą wg Autorki „wyprzedzać w swoim realizmie i trafności ujęcia tzw. rzeczywistości.

A nawet więcej: fikcja może dosłownie wyprzedzić rzeczywistość w czasie”. Dlatego też Autorka pozwala sobie na dość swobodne, udane łączenie obrazów, opisów, dokonując swojego rodzaju ingerencji w archiwalną rzeczywistość.

Równolegle Autorka poszukuje „materialności” języka, jego relacji z przestrzenią, przedmiotami co doprowadza do porównania języka do schronu- schronienia, które jak zauważa może nas osłaniać i osaczać jednocześnie.

Zwieńczeniem powyższych poszukiwań jest wydana w 2017 roku przez Wydawnictwo ASP w Katowicach oraz CSW w Bytomiu, Książka „Schrony przeciwatomowe i słowniki”, będąca autorską monografią powstałą w całości z materiałów składających się na pracę doktorską Autorki, jednak nie jako koniec, ale wyłącznie przystanek w Jej poszukiwaniach artystycznych.

Zbliżając się do projektu „A Rehearsal of a Medicine Man” nie można pominąć wcześniejszego projektu pt. „Internacjonalizm. Przypis do landszaftu z fikusem i szpilplacem”, w której Autorka podejmuje wątki zawarte w pracy doktorskiej, poszerzając je o nowe konteksty zwieńczone drugim „A Rehearsal of a Medicine Man”.

Ciekawe w pierwszym są założenia projektu związane z internacjonalizmem jako „dążenie do równouprawnienia, przyjaźni i współpracy wszystkich narodów” oraz „wyraz zapożyczony z jakiegoś języka do wielu innych języków i mający w nich to samo znaczenie”. Dzieło składa się z instalacji pierwszej: „Pokój z fikusami” , instalacji drugiej: „ Pokój z landszaftem „ oraz instalacji trzeciej: „Esej wizualny”. Ten ostatni wydaje się szczególnie ciekawy jako projekcja około stu fotografii wyświetlanych z rzutnika, które przez swój świadomy układ wydobywają z nich różne zależności i skojarzenia.

Wskazane osiągnięcia artystyczne:

Projekt drugi: „ A Rehearsal of a Medicine Man” (Próba Szamana) 2019;

Projekt został upubliczniony w charakterze wystawy indywidualnej w The Brno House of Arts: G99 Gallery w Brnie/ Czechy; 11.09.2019 – 03.11.2019

Kurator: Richard Fajnor

W swych podjętych w 2018 roku działaniach artystycznych w programie rezydencyjnym, Brno Artist In Residence, Autorka nie zrywa z dotychczasową perspektywą. Eksploruje nowe tematy i kształtuje strategię pracy najbardziej odpowiadającej jej potrzebom. Stosuje metodę zapożyczenia, włączając swe kreacje wyłącznie pracom innych artystów, a czasem nawet i naukowców. Autorka zestawia znane obrazy i relacje, łącząc je porządkiem symbolicznym już istniejącym - stające się swoistymi tekstami kultury. Odważnie stawia tezę, że zakładany eksperyment nie może się nie powieść. Słusznie z resztą jako zdefiniowaniem, próbą wyobrażenia sobie sytuacji, jako potencjalnie możliwej. W swych działaniach w sposób dla siebie naturalny próbuje równolegle uchwycić rolę języka, co jak twierdzi fluktuuje między poetyką a polityką, między poetyckim pojęciem rzeczywistości a politycznością. To zderzenie języka w ujęciu performatywnym - pierwotnym a relacją świadka wydarzenia i przechwyconą, zwielokrotnioną i wyeksploatowaną przez anonimowy język mediów.

Kanwa do powyższych rozważań:

1. „A Rehearsal of a Medicine Man I i II” to dwa filmy wideo rejestrujące dwie wersje performansu chińskiego artysty – tancerza i choreografa Jianana Qu. Scenariusz oparty na wydarzeniach z 06.06.1989 roku w Pekinie – dzień po stłumieniu protestów na placu Tiananmen; Istotna dla Autorki jest zarejestrowana między zapisami różnica polegająca na poprawnie wykonanym performansie a uchwyceniem pomyłki w drugiej choreografii;
2. Materiał archiwalny w postaci wideo: „Tank Man. Gate of Heavenly Peace” – oryginalne nagranie;
3. Seria 5 archiwalnych fotografii reporterskich różnych autorów, którzy tamtego dnia przebywali w pobliżu i uchwycili to zdarzenie;
4. Dokumentalny materiał antropologiczny: „A Medicine Man”, film z 1969 roku autorstwa antropologa Johna Marshalla rejestrujący ceremonię uzdrawiającą Buszmenów;
5. „Rainbow” – autorskie wideo Autorki rejestrujące tęczę, która pojawia się w strumieniu wody miejskiej fontanny;
6. Trzy archiwalne przedstawienia szamanów (fotografia i ryciny);
7. „A Rehearsal of a Medicine Man” . To esej, wieloelementowa instalacja, która jest dla Autorki koncepcją próby jako formy i metody pracy opartej nie tylko na budowaniu sytuacji modelowych, ale również na operowaniu na pojęciach nieostrych, wyłaniających się w następstwie trwania próby. W dalszej części eseju Autorka pisze o warstwie „magiczności”, jako czegoś nieuchwytnego, wymykającego się opisowi językowemu, rozważając równocześnie rolę swoistej magii, a także mitologizacji w nadawaniu sensu rzeczywistym wydarzeniom i postaciom. Esej niewątpliwie stanowi łącznik pomiędzy poszczególnymi elementami instalacji i wyjaśnia ich wzajemne relacje.

Kilka wybranych:

Projekt trzeci: „Święto wiosny”; 2020 rok

Autorka wraca do wątków podejmowanych w pracy doktorskiej - związanych z przemocą, ciałem, językiem i przestrzenią, dla których tło stanowi zjawisko wojny. Rozszerza również problematykę o kontekst kulturowy z okresu sprzed I wojny światowej.

Praca zrealizowana na wystawę zbiorową „Życie ludzi”;

kuratorki: Agata Cukierska i Katarzyna Kalina

Wynikiem pracy nad projektem stanowią:

- Instalacja z dwóch filmów wideo Autorki
- Seria 20 przedrukowanych rycin z niemieckiej encyklopedii
- Esej Autorki pt.: „Święto Wiosny. Cykle natury a wojna- kulturowe i językowe analogie”.

W swej pracy Autorka porównuje rytuał świętowania wiosny, składania ofiary i odrodzenia do święta wojny. Bardzo ważna wydaje się próba wykazania analogii między naturalnymi cyklami przyrody, a cyklami wojennej destrukcji i odczłowieczenia.

Projekt czwarty: „Kobieta na księżycu”; 2021 rok

CSW Kronika w Bytomiu , 28.08.2021 – 15.10.2021, Kuratorka: Agata Cukierska

Wraz z artystką Martą Szulc, Autorka ponownie porusza aspekty życia dotyczące związków ciała, języka i przemocy. Prezentowane dzieło stanowi cykl wybranych prac, które odnoszą się do postaci dwóch kobiet – Lee Miller i Kathy Hacker.

- „Lee Miller w wannie Hitlera. Koloryzacja” – interwencja w materiał archiwalny
- To dwuwątkowa interpretacja sesji fotograficznej, jako dekonstrukcja mitu Hitlera, czy też rodzaj zemsty i/lub jako nagość stawiająca wszystkich ludzi równymi. Autorka wykonuje koloryzację na fragmencie zdjęcia Lee Miller – na jej ciele, która zdaniem autorki jest

wskazaniem na realność tej sytuacji – w przeciwieństwie do czerni i bieli, która wskazuje na archiwalność zdjęcia oraz na najważniejszą rolę jaką odgrywa ciało i cielesność.

- „Odwrócona Viktoria” – rzeźba;

Rzeźba przedstawia gest odwróconej Viktorii, jako polemikę nad zrozumiałym gestem zwycięstwa i wolności z elementem wyrażającym bunt i wyzwanie.

- „Suszarki” – obiekty, fotografie archiwalne, instalacja;

To kolejna praca, której znaczenie wynika częściowo z podejmowanego przez Autorkę zjawiska migracji wątku. Drewniane stelaże do suszenia gumowych rękawic stanowią kopię obiektów z kolejnych fotografii autorstwa Lee Miller. Interpretują protestujący tłum z podniesionym lasem rąk, czerwieni ostrzegając swoim kolorem (zdjęcie autorstwa Lee Miller z cyklu *Woman in wartime Britain 1939-1944. Women in uniform: Churchill Hospital, Headington, Oxfordshire, England, January 1943. A nurse dries sterilized surgical gloves in a Surrealist-inspired photograph taken at the 2nd US Army General Hospital*)

- „Aplex linguae. Koniec języka” – esej wizualny;

Autorka w pracy wykorzystuje obszerne fragmenty eseju Kathy Acker „Against Ordinary Language. On the language of the Body” łącząc wątki autobiograficzne z fikcją pomiędzy władzą, seksualnością i przemocą.

Projekty kolektywne

W trakcie swojej 20-letniej pracy artystycznej Autorka wielokrotnie wchodziła w różne formy kooperacji i współpracy i jak pisze „również dla samej ciekawości i chęci wspólnego twórczego działania nienastawianego na żaden finalny „produkt„. Jednym z przykładów jest kolektyw Biuro podróży (2012) wraz z dr hab. Pawłem Mendrkiem i Ewą Zasadą, którego była współzałożycielką. Zgodnie z tęsknotami artystycznymi prace kolektywu tematycznie oscylowały wokół pojęć związanych z przemieszczaniem się na różnych płaszczyznach mówiąc o obcości niestałej tożsamości ludzi, przedmiotów i idei.

Zrealizowane (kolektywnie) projekty:

Mary and Margaret (2013) w CSW Kronika w Bytomiu.

Stranger (2013) w Galerii Rondo w Katowicach.

Intercity (2014) w Galerii Działań w Warszawie.

Paradise (2015) w Loft Acht Galery w Wiedniu.

Welt.Schmerz (2016) w Szentendre Museum w Budapeszcie.

Człowiek, który nie może wstać (2015) w ramach Międzynarodowego projektu Parallax w NEW ASP Katowice.

About A (2016) w ramach Parallax w the Triangle & Cookhouse Galery, Chelsea College of Art. W Londynie.

Uczulenie na kolor (2019-20) w CSW w Kronika w Bytomiu.

Poza działalnością w Biurze Autorka podejmowała współpracę również z innymi artystami m.in. z Berndem Trasbergerem, dr Maciejem Cholewą czy Martą Szulc, której owocem były realizacje wielu interesujących projektów. Nie bez znaczenia w twórczości Artystki jest interdyscyplinarny projekt badawczy „Temat: rzeka” we współpracy z dr hab. Grzegorzem Hańderkiem i dr. Adamem Pisarkiem z Instytutu Nauk o Kulturze Uniwersytetu Śląskiego. To ciekawe badania, w których, jak pisze Autorka:

„Rawa w naszych badaniach była postrzegana jako wielowymiarowy obiekt (..) , jako artefakt, świadectwo działalności człowieka i procesów urbanizacyjnych, ale też i świadek – zyskując podmiotowość i domagając się głosu, swojej wersji historii.”

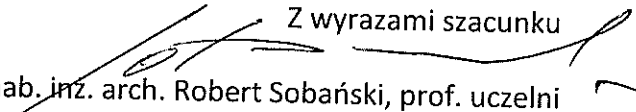
Praca dydaktyczna – Pracownia interpretacji literatury.

W 2011 roku Autorka rozpoczyna pracę w Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach wraz z zadaniem stworzenia nowego programu Pracowni interpretacji literatury. Praca ze studentkami i studentami zaowocowała wieloma ciekawymi projektami wymienianymi i opisywanymi przez Autorkę. Warty uwagi jest także praca organizacyjna na rzecz uczelni, pełnione funkcje, promocja dokonań studentek i studentów oraz współpraca zagraniczna z Wydziałem Sztuk Pięknych Uniwersytetu Technicznego w Brnie.

Konkluzja

Po szczegółowej analizie treści zawartych w przedstawionej do oceny i złożonej dokumentacji o nadanie stopnia doktora habilitacyjnego z pełną odpowiedzialnością potwierdzam wysoką jakość merytoryczną i intelektualną prezentowanego opracowania przez Panią dr Małgorzatę Annę Szandale.

Na podstawie powyższego oraz art. 219 ust 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tj. Dz. U. z 2023 r. poz. 742 z późn. zm.) stwierdzam, że prezentowana dokumentacja w sposób jednoznaczny uzasadnia nadanie stopnia doktora habilitowanego sztuki w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie artystycznej: sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki Pani dr Małgorzacie Annie Szandale.

Z wyrazami szacunku

dr hab. inż. arch. Robert Sobański, prof. uczelni

